

Blaise Pascal

CUGETĂRI

Traducere de Nicolae Spiridon

Introducere de T.S. Eliot

Cuprins

Cronologie	5
Introducere de <i>T.S. Eliot</i>	7
SECȚIUNEA ÎNTÂIA	
Gânduri despre minte și spirit	19
SECȚIUNEA A DOUA	
Suferințele omului lipsit de Dumnezeu	31
SECȚIUNEA A TREIA	
Despre necesitatea rătăcirii	70
SECȚIUNEA A PATRA	
Despre mijloacele credinței	89
SECȚIUNEA A CINCEA	
Dreptatea și rațiunea efectelor.....	101
SECȚIUNEA A ȘASEA	
Filosofii	113
SECȚIUNEA A ȘAPTEA	
Moralitate și doctrină	128
SECȚIUNEA A OPTA	
Elementele fundamentale ale religiei creștine	164
SECȚIUNEA A NOUA	
Eternitatea	176
SECȚIUNEA A ZECEA	
Manifestările	194
SECȚIUNEA A UNSPREZECEA	
Profețiile	208
SECȚIUNEA A DOUĂSPREZECEA	
Mărturii pentru Iisus Hristos	225
SECȚIUNEA A TREISPREZECEA	
Minunile	239
SECȚIUNEA A PAISPREZECEA	
Anexă: fragmente polemice	258

Respect pentru oameni și cărți

vanitatea gândurilor și pretențiilor ei, lipsa ei de onestitate și patima autoamăgirii, lipsa de sinceritate a emoțiilor, lașitatea, micimea ambițiilor sale reale. Practic, dacă ții seama că Pascal a murit la vârsta de treizeci și nouă de ani, nu poți să nu fii uluit de echilibrul și justetea observațiilor lui. Pentru asemenea calități este necesară o maturitate cu mult mai mare decât în cazul măreției matematice sau științifice. Cât de ușor ar fi putut cugetarea îndelungă la „suferința omului lipsit de Dumnezeu” să-l împingă în păcatul mândriei spirituale, la „concupiscence de l'esprit”, dar cât de aproape s-a ținut el de umilință!

Cititorul acestei cărți îi va observa imediat caracterul fragmentar, însă abia după ce o va parcurge își va da seama că acest caracter rezidă numai în expresie și nu în gândire. „Gândurile” nu pot fi despărțite unele de altele, sunt citite ca și cum fiecare dintre ele ar fi complete ca atare. *Le cœur a ses raisons que la raison ne connaît point* – inima are rațiunile ei, pe care rațiunea nu le poate înțelege. Cât de des am auzitacest citat fiecare dintre noi, și cât de des le-am citat și noi cu un scop greșit! Căci este fără nici o îndoială o înălțare a „inimii” deasupra „capului”, o apărare a lipsei de rațiune. Inima, în terminologia lui Pascal, este cu adevărat rațională, dar este cu adevărat inimă. Pentru el, în chestiunile teologice, care i se păreau cu mult mai cuprinzătoare, mai dificile și mai importante decât chestiunile științifice, este implicată întreaga personalitate a omului.

Nu putem înțelege cu adevărat nici una dintre părți, fragmentare cum sunt, fără să înțelegem întregul. De exemplu, de importanță capitală este analiza pe care o face Pascal pe marginea celor „trei ordine”: ordinea naturii, ordinea minții și ordinea carității. Acestea trei sunt „discontinue”; cea mai înaltă nu este neapărat cea mai joasă, cum s-ar întâmpla în cazul unei doctrine evoluționiste. Prin această distincție, Pascal dezvăluie multe lucruri la care lumea modernă ar trebui să cugete îndelung. Și, bineînțeles, grație unicității combinației și echilibrului acestor calități, nu cunosc un autor din sfera religiei mai pertinent decât Pascal.

SECȚIUNEA ÎNTÂIA Gânduri despre minte și spirit

1. Diferența dintre mintea matematică și mintea intuitivă.

În cazul celei dintâi, principiile sunt palpabile, dar depărtate de folosința imediată; astfel încât din lipsa obișnuinței, este dificil de îndreptat mintea cuiva în această direcție; însă dacă ți-o îndrepti într-acolo cât de puțin, principiile se văd în deplinătatea lor și ar trebui să ai o minte imprecisă, care să judece greșit față de principii atât de simple, astfel că este aproape imposibil ca ele să eludeze observației.

Însă în cazul minții intuitive, principiile se găsesc în aplicațiile obișnuite și se află în fața ochilor oricui. Este suficient doar să privești și nu este necesar niciun efort; este doar o chestiune de vedere bună, însă aceasta trebuie să fie într-adevăr bună, căci principiile sunt într-atât de subtile și de numeroase, încât este aproape imposibil ca unele dintre ele să nu scape observației. În acest caz, omisiunea unui principiu conduce la erori; prin urmare, trebuie să ai o vedere foarte limpede pentru a vedea toate principiile și, în al doilea rând, o minte precisă ca să nu faci deducții false din principiile cunoscute.

Toți matematicienii ar fi, atunci, intuitivi, dacă ar avea vederea limpede, căci nu ar judeca greșit după principiile care le sunt cunoscute; iar mințile intuitive ar fi matematice dacă și-ar putea îndrepta atenția către principiile matematicii pentru care nu sunt aplicabile.

Prin urmare, motivul pentru care unele minți intuitive nu sunt matematice este acela că nu-și pot îndrepta deloc atenția către principiile matematicii. Însă motivul pentru care matematicienii nu sunt intuitivi este acela că nu văd ce se află în fața lor și că, obișnuiți cu principiile exacte și clare ale matematicii și

Respect pentru oameni și cărți

neraționând până nu își controlează și își ordonează principiile, sunt pierduți în chestiuni de intuiție, în care principiile nu permit asemenea aranjamente. Acestea [principiile intuiției] sunt abia întrezărite; sunt mai curând simțite decât văzute; în aceasta constă marea dificultate de a le face simțite de către aceia care nu le percep ei înșiși, de unii singuri. Aceste principii sunt atât de fine și de numeroase, încât este nevoie de un simț foarte delicat și foarte ascuțit pentru a fi percepute și pentru a fi judecate corect și just când sunt percepute, fără ca partea cea mai mare să fie capabilă să le demonstreze corectitudinea ca în matematică, deoarece principiile intuiției nu ne sunt cunoscute în același fel și pentru că ar fi fără de sfârșit încercarea de a le cunoaște. Trebuie să vedem chestiunea dintr-o dată, dintr-o singură privire și nu printr-un proces de raționare, cel puțin într-o anumită măsură. Astfel încât rari sunt matematicienii care să fie intuitivi și oamenii înzestrați cu intuiție care să fie matematicieni, deoarece matematicienii vor să trateze chestiunile de intuiție matematic și devin ridicoli, dorindu-și să înceapă cu definiții și apoi cu axiome, nefiind acesta modul de a proceda în cazul acestui gen de judecată. Nu este vorba că mintea nu ar judeca astfel, încă o face într-un fel tacit, natural și fără reguli tehnice; căci exprimarea minții depășește puterile omului și doar câțiva dintre ei o pot resimți.

Mințile intuitive, dimpotrivă, fiind așadar obișnuite să judece dintr-o singură privire, sunt într-atât de uimite când se confruntă cu afirmații din care nu înțeleg nimic, calea către ele fiind reprezentată de definiții și axiome sterile la extrem și pe care nu sunt obișnuite să le vadă în detaliu, încât sunt dezgustate și descurajate. Însă mințile obtuze nu sunt niciodată nici intuitive și nici matematice.

Matematicienii care sunt numai matematicieni au minți exacte, cu condiția să li se explice totul prin intermediul definițiilor și axiomelor; altminteri, sunt imprecise și insuportabile, căci au dreptate numai când principiile sunt cât se poate de clare.

Iar oamenii cu intuiție care sunt numai intuitivi nu pot să aibă răbdarea să ajungă la primele principii ale lucrurilor

speculative și conceptuale, pe care nu le-au văzut niciodată pe lume și care sunt cu totul ieșite din comun.

2. Există mai multe feluri de înțelegere corectă; unii au o înțelegere corectă într-o anumită ordine a lucrurilor dar în altele nu, în cazul lor rătăcind calea cea bună. Unii trag concluzii bine din puține premise și aceasta vădește o judecată ascuțită.

Alții trag concluziile bine când sunt multe premise.

De exemplu, cei dintâi învață cu ușurință hidrostatica, pentru care premisele sunt puține, dar concluziile sunt atât de fine încât numai ascuțimea cea mai mare le poate atinge.

Dar în ciuda acestui fapt, asemenea persoane nu ar fi, probabil, mari matematicieni, deoarece matematica are un număr mare de premise și probabil că există un gen de intelect care poate să cerceze până la capăt, cu ușurință, puține premise și nu pot câtuși de puțin să pătrundă acele chestiuni care au multe premise.

Există, prin urmare, două feluri de intelect: cel capabil să pătrundă cu agerime și adânc în concluziile premiselor date, iar acesta este intelectul precis; și celălalt, capabil să înțeleagă un mare număr de premise fără să le confunde și acesta este intelectul matematic. Unul are forță și exactitate, celălalt este comprehensiv. Ce se întâmplă este că o calitate poate să existe în lipsa celeilalte; intelectul poate să fie puternic și îngust dar poate să fie și comprehensiv și slab.

3. Cei care sunt obișnuiți să judece după senzații, nu înțeleg procesul judecății, căci ar înțelege de la prima vedere și nu sunt obișnuiți să caute principii. Iar alții care, dimpotrivă, sunt obișnuiți să judece după principii, nu înțeleg sub nicio formă lucrurile legate de senzații, căutând principii și fiind incapabili să înțeleagă dintr-o privire.

4. **Matematica, intuiția.** Adevărata elocvență face lumină în elocvență, adevărata moralitate face lumină în moralitate; cu alte cuvinte, moralitatea judecății, care nu are reguli, face lumină în moralitatea intelectului.

Căci judecății îi aparține percepția, cum știința aparține intelectului. Intuiția este parte a judecății, matematica intelectului.

Să faci lumină în filozofie înseamnă să fii un adevărat filosof.

5. Cei care judecă o lucrare după o regulă sunt din punctul de vedere al celorlalți asemenea celor care au un ceas comparativ cu restul. Unul spune „Au trecut două ore” celălalt spune, „Au trecut doar trei sferturi de oră.” Eu mă uit la ceasul meu și îi spun unuia „Ești plictisitor” și celuilalt, „Cu tine, timpul fuge” căci a trecut numai o oră și un sfert și râd de cei care îmi spun că timpul curge încet la mine și că judec cu imaginația. Ei nu știu că eu judec după ceasul meu.

6. La fel cum facem rău înțelegerii, facem rău și senzațiilor.

Înțelegerea și senzațiile sunt modelate de legături; înțelegerea și senzațiile sunt stricate de legături. Astfel, o societate bună sau rea le îmbunătățește sau le strică. Prin urmare, este primordial important să știi cum să alegi pentru a le îmbunătăți și a nu le strica; și nu putem face această alegere, dacă nu sunt deja îmbunătățite și nu stricate. Astfel se formează un cerc și fericiți sunt cei care se salvează din el.

7. Cu cât este mai mare intelectul cuiva, cu atât mai multă originalitate descoperă în ceilalți. Oamenii obișnuiți nu găsesc nici o diferență între ceilalți oameni.

8. Există mulți oameni care ascultă predica la fel cum ascultă vecernia.

9. Când vrem să îndreptăm cu sorți de izbândă și să-i arătăm celuilalt că greșește, trebuie să observăm care este fațeta chestiunii pe care o vede el, căci acea fațetă este în general adevărată și trebuie să-i acceptăm acel adevăr, dar să-i dezvăluim și fațeta care este greșită. El este mulțumit de acest fapt, căci înțelege că nu a greșit și că neajunsul său a fost că nu a văzut toate fațetele. Ce se întâmplă, nimeni nu se simte ofensat că nu vede totul; însă nimănui nu-i place să greșească și aceasta rezultă, probabil, din faptul că omul în mod natural nu poate să vadă chiar totul și că în mod natural poate să greșească în privința feței pe care o vede, de vreme ce percepțiile simțurilor sunt întotdeauna adevărate.

10. În general, oamenii sunt convinși mult mai bine de raționamentele pe care le-au descoperit ei înșiși decât de cele care le-au trecut altora prin minte.

11. Toate marile distracții sunt periculoase pentru viața creștină; însă dintre toate cele inventate de lume de nici o alta nu trebuie să ne fie mai mare teamă decât de teatru. Este o reprezentare a pasiunilor atât de naturală și atât de delicată, încât le trezește și le dă naștere în inimile noastre și, mai presus de toate, celei a iubirii, mai ales când este reprezentată ca fiind foarte castă și virtuoaasă. Căci cu cât li se arată mai inocentă sufletelor inocente, cu atât mai probabil este că acestea vor fi atinse de ea. Violența ei place iubirii de sine, care imediat creează dorința de a produce aceleași efecte care sunt văzute atât de bine reprezentate; și, în același timp, ne construim o conștiință întemeiată pe proprietatea sentimentelor pe care le vedem în piesa de teatru, prin care frica sufletului pur este înlăturată, căci conștiința își imaginează că nu poate să facă vreun rău purității sentimentelor iubind cu o iubire care îi pare atât de rezonabilă.

Așa că plecăm de la teatru cu inima atât de plină de toată frumusețea și tandrețea iubirii, cu sufletul și mintea atât de convinse de inocența ei, încât suntem cât se poate de dispuși să îi primim primele impresii sau mai curând să căutăm o oportunitate de trezire a lor în inimile altora, încât să ne putem asigura aceleași plăceri și aceleași sacrificii pe care le-am văzut atât de bine reprezentate în teatru.

12. Scaramouche, care se gândește la un singur lucru.

Doctorul care mai vorbește un sfert de oră după ce a spus totul, atât de plin fiind de dorința de a vorbi.

13. Unuia îi place să vadă greșeala, pasiunea lui Cleobuline, deoarece ea este inconștientă de sine. Ar fi neplăcută dacă nu ar fi înșelată.

14. Când un discurs natural ilustrează o pasiune sau un afect, simți în ființa ta adevărul a ceea ce citești - care a existat și înainte, cu toate că nu aveai știință de el. Și astfel, ești înclinat să îl iubești pe cel care te face să simți asta, căci ți-a arătat nu bogățiile proprii, ci bogățiile tale. Și astfel, acest câștig ți-l face plăcut, în afara faptului că o asemenea comuniune a intelectului pe care o ai cu el înclină neapărat inima să iubească.

15. Elocvența, care convinge prin dulceața ei, nu prin autoritate; ca tiran, nu ca rege.

16. Elocvența este arta de a spune lucrurile într-un asemenea fel încât (1) cei cărora le vorbim să le asculte fără chin și cu plăcere și (2) să fie interesați, astfel încât iubirea de sine să-i facă mai dispuși la a reflecta asupra spuselor.

Constă, prin urmare, într-o corespondență pe care căutăm să o stabilim între cap și inimă la cei cărora le vorbim, pe de o parte și, pe de alta, între gândurile și expresiile pe care le folosim. Aceasta presupune că am studiat bine inima omului, ca să-i cunoaștem toate puterile și, pe urmă, ca să găsim proporțiile corecte ale discursului pe care vrem să-l adaptăm pentru ea. Trebuie să ne punem în locul celor care urmează să ne asculte și să încercăm cu propria inimă turnura pe care o dăm discursului pentru a vedea dacă discursul este făcut pentru omul respectiv și dacă putem fi siguri că ascultătorul va fi, prin urmare, forțat să capituleze. Ar trebui să ne limităm, cât mai mult cu putință, la simplu și natural și să nu mărim ce e mic sau să micșorăm ce e mare. Nu e suficient ca un lucru să fie frumos; trebuie să fie potrivit pentru privitor și nu trebuie să aibă nimic în exces sau imperfect.

17. Râurile sunt drumuri care curg și ne duc oriunde vrem să ajungem.

18. Când nu știm dacă un lucru e adevărat sau nu, e folositor să existe o eroare banală, care înclină balanța în mintea omului, cum ar fi, de exemplu, Luna, căreia îi este atribuită schimbare anotimpurilor, agravarea bolilor etc. Căci principala boală a omului este curiozitatea neobosită legată de lucrurile pe care nu le poate înțelege; și nu este atât de rău pentru el să fie intenționat în eroare, cât ar fi să fie curios fără un scop.

Felul în care au scris Epictet, Montaigne și Salomon din Tultie este cel mai uzual, cel mai sugestiv, cel mai bine ținut minte și cel mai des citat, deoarece este format pe de-a întregul din gânduri născute din discursul obișnuit al vieții. Atunci când vorbim despre eroarea comună care există la om, că Luna este cauza tuturor lucrurilor, să nu ometem să spunem că Salomon de Tultie spune asta - când nu știm adevărul despre un lucru, este util să existe o eroare comună, care este gândul de mai înainte.

19. Ultimul lucru pe care îl stabilește cineva care scrie o carte este cel care ar trebui pus cel dintâi.

20. Ordinea. De ce ar trebui să îmi împart virtuțile în patru și nu în șase? De ce ar trebui ca mai curând să pun virtutea în patru lucruri și nu în două sau în unul singur? De ce în *Abstine et sustine* „Abține și susține,” maximă stoică] și nu în „Urmează natura” sau „Fă-ți treburile proprii cu dreptate” - ca la Platon, sau orice altceva? Însă aici, vei spune, totul este rezumat într-un singur cuvânt: Da, dar este inutil fără explicație și când ajungem să explicăm, de îndată ce desfășurăm această maximă care conține tot restul, lucrurile se dezvăluie în acea confuzie pe care ai vrut să o eviți. Prin urmare, când toate sunt adunate într-un singur cuvânt, sunt ascunse și inutile, ca într-un cufăr și nu apar niciodată altminteri decât în confuzia lor naturală. Natura le-a zidit pe toate fără să includă pe unul în celălalt.

21. Natura și-a făcut toate adevărurile independente unul de altul. Arta noastră le face dependente unul de altul. Însă nu este ceva natural. Fiecare își păstrează locul propriu.

22. Nimeni să nu spună că nu am zis ceva nou; prezentarea subiectului este nouă. Când jucăm tenis, amândoi jucăm cu aceeași minge, dar unul dintre noi o plasează mai bine.

Am spus încă de la început că am folosit cuvinte folosite mai înainte. Și la fel, dacă aceleași gânduri într-o înșiruire diferită nu formează un discurs diferit, nici aceleași cuvinte în înșiruirea lor diferită nu formează gânduri diferite!

23. Cuvintele dispuse diferit au semnificații diferite și semnificațiile înșiruite diferit au efecte diferite.

24. Limbajul. Nu ar trebui să ne mutăm gândul de la un lucru la altul decât pentru relaxare și aceasta când e necesar iar momentul este potrivit și nu altminteri. Căci acela care se relaxează de oboseala vremii, ne obosește cu vremea, ne secătuește de vlagă, pentru că ne abate de la cale. Atât de mult poftelor perverse le place să obțină de la noi ceea ce vor fără să ne dea plăcere - moneda pentru care vom face orice se dorește.

25. Elocvența. Are nevoie de plăcut și de real; însă plăcutul trebuie să fie extras el însuși din adevăr.

26. Elocvența este o pictură a gândului; și aceia care, după ce au pictat-o, mai adaugă ceva, fac un tablou în locul unui portret.

27. **Diverse. Limbajul.** Cei care fac antiteze forțând cuvintele sunt cei care deschid ferestre false de dragul simetriei. Regula lor este să nu vorbească precis, ci să potrivească figuri de stil.

28. Simetria este ceea ce se observă de la prima vedere; bazată pe faptul că nu există nici un motiv pentru vreo diferență și bazată de asemenea pe chipul omului; așa se face că simetria este dorită numai în lățime, nu în înălțime sau în profunzime.

29. Când vedem un stil natural, suntem uimiți și încântați; căci ne-am așteptat să vedem un autor și descoperim omul. În timp ce aceia care au bungust și care, văzând o carte, se așteaptă să găsească un om, sunt cât se poate de surprinși să descopere un autor. *Plus poetice quam humane locutus es.* [Petronius, 90. „Ai vorbit mai mult ca poet decât ca om.”]

Aceia respectă Natura cum se cuvine, care ne învață că ea poate să vorbească despre orice, chiar și despre teologie.

30. Ne consultăm urechea doar pentru că inima este nevolnică. Regula este cinstea.

Frumusețea omisiunii, a judecății.

31. Toate frumusețile false pe care le condamnăm la Cicero își au admiratorii lor și încă într-un mare număr.

32. Există un anumit standard de grație și frumusețe care constă într-o anumită relație între natura noastră, așa cum este ea, slabă sau puternică, și lucrul care ne face plăcere.

Orice este făcut potrivit acestui standard ne face plăcere, fie că e o casă, un cântec, un discurs, un vers, proză, o femeie, păsări, râuri, copaci, încăperi, veșminte etc. Orice nu e făcut potrivit acestui standard displace acelor care au bungust.

Putem spune că există o relație perfectă între un cântec și o casă care sunt făcute după un model bun, pentru că sunt asemenea celui model bun, deși fiecare lucru este în felul lui; și la fel, există o relație perfectă între lucrurile făcute după un model rău. Nu este vorba de faptul că modelul rău este unic, căci sunt multe; însă orice sonet prost, de exemplu, indiferent de modelul fals după care este compus, este exact ca o femeie îmbrăcată după acel model fals.

Nimic nu ne face să înțelegem mai bine ridicolul unui sonet fals, decât cântărirea naturii și a standardului și, pe urmă, imaginarea unei femei sau a unei case făcute după acest model.

33. **Frumusețea poetică.** Așa cum vorbim despre frumusețea poetică, la fel ar trebui să vorbim și despre frumusețea matematică și de frumusețea medicală. Dar nu o facem; și motivul este că știm prea bine care este obiectul matematicii și că ea constă în demonstrații; și care este obiectul medicinei și că ea constă în vindecare. Însă nu știm în ce constă grația, care este obiectul poeziei. Nu cunoaștem modelul natural pe care ar trebui să-l imităm; și din lipsa acestei cunoașteri, am inventat termeni fantastici: „Vârsta de aur,” „Minunea vremurilor noastre,” „Fatal” etc. și am numit acest jargon frumusețe poetică.

Însă cine își imaginează o femeie făcută după acest model, care constă în a spune puține lucruri în cuvinte mari, va vedea o fată frumoasă împodobită cu oglinzi și lanțuri, imagine la care va zâmbi; pentru că știm mai bine în ce anume constă farmecul unei femei, în comparație cu farmecul unui vers. Însă aceia care sunt ignoranți o vor admira în acest veșmânt și sunt multe sate în care ar fi luată drept regină; de aceea numim sonetele compuse după acest model, „Regina satului”.

34. Nimeni nu trece în ochii lumii drept maestru în versificație dacă nu și-a pus marca de poet, matematician etc. Însă oamenii educați nu vor o marcă și fac prea puțină distincție între ocupația de poet și cea de broder.

Oamenii cu educație nu sunt numiți poeți, matematicieni etc.; sunt însă toate acestea și judecători ai tuturor acestora. Nimeni nu ghicește ce sunt. Când vin în societate, vorbesc despre chestiunile despre care vorbește și restul. Nu observăm la ei o calitate mai mult ca o alta, decât atunci când fac uz de ea. Însă în aceste condiții ne amintim de ea, pentru că este o caracteristică a acestor oameni să nu spunem despre ei că sunt vorbitori rafinați dacă nu este vorba despre oratorie și să spunem despre ei că sunt vorbitori rafinați când este vorba despre așa ceva.

Prin urmare, este o prețuire falsă să spunem despre un asemenea om, când își face apariția, că e un poet foarte inteligent;